

igual de forma i no massa allunyat pel sentit, però d'origen diferent. Vull dir el fr. ant. *eschiec*, ll. longobard i gal·licà *scachus*, alt-it. *scac* 'robatori, botí', provinent del fràncic i longobard *skāk* (Gamillscheg, *Rom. Germ.* I, 222; II, 154). Influència majorment fàcil per tal com en llatí un joc anàleg al dels escacs s'anomenava *ludus latruncularum*, pròpiament 'joc dels bandits o mercenaris'; contaminació que es comprova pel neerl. mj. *scaec* 'escac (al rei, etc.)' (neerl. mod. *schaak*, pronunciat *shák*), pres del romànic primitiu, igual que l'a-al. mj. *schâch*, al. mod. *schach*.¹

DERIV.: *Escacat* [1373]. *Escacadura* [1466]. *Escaquejat* [1486]. *Escaquer*. *Escaquista*. *Escacadell*, evidentment mer error de lectura en el doc. de 1468, *lo scacadell de per los cadell(s) de amb diplografia de ca*.¹⁵

¹ Per a una irresponsable etimologia d'Asín (que l'*AlcM* pren, a tort, seriosament), veg. el que en dic en el DCEC IV, 1029.

Escada, V. *esca* *Escadars*, V. *cadars* (DCEC, CA-DARZO) *Escadellar*, V. *cadell* *Escadenar*, *-din(y)ar*, V. *escatainar* +*Escadenya*, V. *escat*

ESCADUSSER, 'espars, solt', dit especialment dels objectes que es despatxen o venen per manats, col·leccions, etc., i que queden sobrants en quantitat menor que una d'aquestes: probablement degut a un encreuament del mot comarcal *esca(r)sers* 'senars, imparèlls', derivat d'ESCAS, amb *escadors* 'fracció escadussera d'una mercaderia': aquest és un mot local de les Terres de l'Ebre, que potser resultà d'una pronúncia arabitant d'*escadars*, *cadars*, 'seda inferior', d'on 'mercaderia de rebuig', 'que no es ven', provinent del gr. *ἀκάρτος* 'impur, sense netejar'; la propagació del mot del Baix Ebre es deu explicar per antigues exportacions de seda i teles des del port de Tortosa. □ 1.ª doc.: Lab. 1864, «*escadusser*: sobrants»; *escadors*, S. XX, però sembla haver-n'hi ja un testimoni isolat c. 1390.

Res d'això no es troba en l'antiga tradició lexicogràfica i manca àdhuc en la 1.ª cd. de Labèrnia; d'aquest passa a Bulbena, el qual escriu, però, *escadocer* «escàs, sobrant», seguit per Vogel («karg; überschüssig, zu kurz, hudlig»). Ja en alguns bons prosistes de fi de segle: «Tothom, més que de les pròpies forces, se refiava --- d'una bona companyia; els de Ribelles s'acollaren amb els francesos --- els *escadussers* y tocatarens feyan de tot: uns semblavan <no> menar cap por als lladres, y altres se resignavan a fer grans marrades, per fugir de llocs massa ferèstecs, o anar més temps ajustats a unes o altres colles», MVayreda (*Puny*, I, IV, p. 88 (o 74)). EmVilanova l'usà en aquesta variant i en una altra, potser d'interès etimològic: «entre 'l vetllador y la màquina de cusir, posats al peu de la botiga per arplegar la llum que baxa *escadussera* en lo carreró, quedava embraçat lo lllindar y tancat lo pas al mateix temps» (*Gent de casa*, 7); «semblava que vengués esquisitats molt cercades y *escatusseres* de trobar», id. (*Plorant i Rient*, O. C. VIII, 123).

El diccionari Alcover-Moll dóna l'exemple oral «deixa'm cinc cèntims, que no porto diners *escatussers*» i localitza aquesta variant en el Cardener i Berguedà (Cardona, Solsona, Gironella), però no està ben fundat en atribuir aquesta variant a Barcelona (per més que Vilanova fos barceloní, però també va emprar l'altra, com usà vocabulari d'altres llocs): allí *escadusser* ha estat sempre usual, i mai no hi he sentit altra cosa; és valuosa, en canvi, la indicació que a Cardona i Solsona es pronuncia *askatursé* amb *rs*. El *D*Ag. recull també la variant d'interès *escadurcer*, que no documenta, i cita del setmanari *Lo Nunci*, en un número de 1878: «al compàs de una música *escaducera* de paisans, ab lo trompet<a> de miquelets al costat ---». Una altra variant, però aquesta sens dubte secundària, és *escabusser*: *músics escabussers*: 'els músics que no pertanyen a una cobla o orquestra determinada, i que un dia s'agreguen a una, un altre dia a una altra', forma que *AlcM* localitza a Olot i Alt Empordà, sens dubte deguda a la contaminació de *descabalat*; i sense altre interès que mostrar-nos que el mot avui ha arribat a usar-se fins a l'extrem Nordest del Principat (si bé la facilitat a cedir-hi a tal contaminació no és pas indicatiu de robusta autoctonia).

És clar que hem de relacionar aquest adjectiu amb el substantiu *escadors* o *escodors* de les Terres de l'Ebre. A Tortosa, Moreira, *Folklore Tortosí*, 42, recull *venir d'escodorsos* 'ésser escadussers'. Entre els barquers traficants de l'Ebre, «les altres quatre parts són repartides equitativament entre el patró i els llagutgers --- el minyó, tèoricament, només guanya els mossos —el menjar— però si en fer repartiment dels negocis resta una fracció (*els escudors*), li correspon a ell», Bladé i Desumvila (*Benissanet*, p. 111). GaGirona registra «d'*escadors*: vindre una cosa d'*escadors*: en una quantitat, sobrar una unitat que no fa parella, després de dividida en parts iguals; lo que resta solt de coses de venda en paquets, manolls, dotzenes, etc.», com a usual a l'Alt Maestrat, amb variant *d'escadós* en el Baix Maestrat. *AlcM* cita la frase «ens hem repartit les taronges: ens n'han tocat sis a cadascun, i n'hi ha hagut cinc d'*escadors*». *Venir d'escadors* 'venir de més a més, desaparellat d'un conjunt' «he rebut dos milers de claus i 45 claus d'*escadors*» que localitza a Ulldecona, Gandesa i Benassal.

A tot això hi ha, doncs, coincidència de totes les dades en el fet que *escadors* és bàsicament un substantiu, si bé emprat generalment en locució adverbial d'*escadors*; sembla que és erradament que *AlcM* classifica *escadors* com un adjectiu, per més que en doni una frase sola, «us he enviat quatre dotzenes de llapis i tres llapis *escodorsos*», que atribueix a Tortosa: com que això està en contradicció, no solament amb els exemples de totes les altres províncies, sinó també amb l'ús que localitza a Tortosa el *Folklore* de Moreira, podem creure que es tracta d'un informe inexacte que donà, com a oït a Tortosa, una persona poc coneixedora del mot o inapta per a recollir-lo bé i definir-lo exactament. Dóna la pronúncia *eskadòrs* a